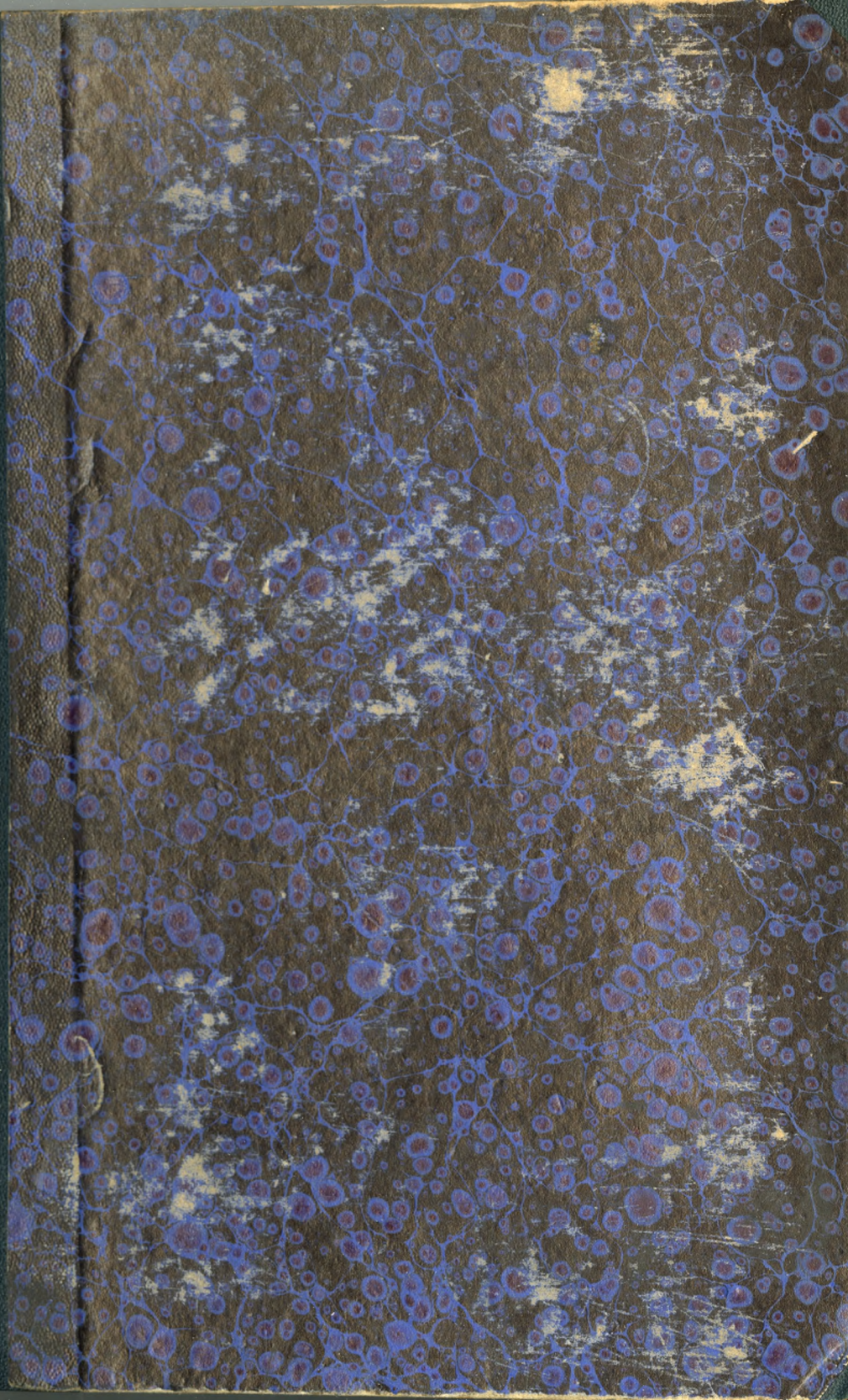

Politikai
röpiratok,

48.

48
356

BR.

Nagyenyedi orsz. h. ügyvéd

Pápai V. Elek levele

a nagyméltóságu magyar kir. vallás- és közoktatásügyi
miniszter urhoz

a brassóvidéki tizfalusi magyarság ügyében.

Brassó, 1874.

Ny. Pollák és Herrmann.

Melléklet a „Nemere“ 8. számához.

616752 00564853

Nagyenyedi úr ur. úr.

Füvesi U. Károly János

Magyarországi Magyar Kir. Vallás- és Közigazgatási
Ministeriumhoz

Magyarországi Magyar Kir. Vallás- és Közigazgatási
Ministeriumhoz

DEBALLAGÉZA

Buda, 1871.

M. P. F. K. és H. R. M. N.

Magyarországi Magyar Kir. Vallás- és Közigazgatási
Ministeriumhoz

Pávai V. Elek ur Nagy-Enyedről beküldötte hozzánk a m. k. közoktatás- és vallásügyi miniszter urhoz intézett feliratát a brassóvidéki magyar és román honfitársaink érdekében, a következő levél kíséretében, mely egyszersmind előszóul szolgál a nagyérdékü okirathoz.

Nagy-Enyed, 1873. szeptember 29.

Tekintetes szerkesztő ur!

Van nékem Brassó vidékén az ugynevezett „Hétfalukban” 27 ezeret meghaladó olyan felhatalmazóm, a kiknek e mai napon nemcsak én, hanem a magyar birodalomnak minden jóra való polgára törvényes és erkölcsi kötelességnek tartja, védőjének, oltalmazójának lenni.

Enépet és ügyét szaktudósaink, országgyűlési képviselőink, és majd minden érdeklődő férfiak, ha nem is tették különös tanulmányuk tárgyává mind, de birodalomszerte első érdeklődés tárgyát képezi, — 1871-ben az 53-ik törvényczikk 82-ik §-ába. 1873-ban június 21-én tartott országos ülésben Erdélyből szilárd jogász képviselő Lázár Adám szakértő interpellációja és igazságügyi miniszter Pauler Tivadar ur ő excellentiájának szabatos törvényes s az igazságnak teljesen megfelelő felelete, és a maros-vásárhelyi királyi ítélőtáblának királyi táblai ítélőbiró Antalfi Gábor urnak igazság- és törvényesség szülte, a viszonyokat kiderítő előadására idei július 26-án tartott ülésben, a brassói királyi törvényszéknek idei április 1-én 1448 és 1450 számok alatt elszietve hozott ítéleteit megsemmisítő végzése, birodalmunk jogi és személyes kérdésévé tették; s mégis a viszonyok ily fejlődése mellett a Brassó vidéki és városi közigazgatási és eclésiái minden rendü hivatalok e népnek és magának a városi polgárságnak, törvény és circumspectusság biztosította jogait naponta háttérbe szoritják; az 1868-beli 44-ik törvényczikk ellenére e mai napig, közigazgatási, árvai, vallásos és nevelés ügyeiben a németül egy szót se tudó népre a német nyelv erőszakoltatik. Miniszteri közlemények és rendeletek

német hátirattal vagy fordításban közöltetnek; a 25 ezeret megközelítő magyarságnak sehol sem hivatalnoka, sem képviselője. A halhatatlan emlékü báró Eötvös József által felállított alsó és felső népiskolák a nagy többségben szász tagokból álló iskolatanács mellett veszélyben forognak, e magyarságnak szász tanfelügyelője Nagy-Szebenben lakik, minden hazai régibb és újabb törvények mellőztetnek, a Brassóban és vidéken a 10 ezer önálló családot meghaladó nemzetfeleink s még más társnemzetek is háttérbe szorítva vannak; a háttérben szorítás alatt nyögő nemzetfeleink már elcsüggedtek, nemzeti oltalmat igényelnek; szász atyánkfiai hivatalnokai nem méltányosak.

Egyes ágaiban a fennebb elősorolt nemzeti sérelmeknek, mint e nép képviselője folyamodtam kormányunkhoz; de a miniszterekhez nem juthat minden hivatalos okmány, tanácsosai pedig nagy részben a nemzet fájdalmait szívöken tán nem hordják; épen ezért megkísérlettem az egyszerűbb, de tán bizonyosabban a kormány vezető tagjai kezeihez jutó módozatot, szeptember 18-án a nemzet előtt általánosan becsült és bizalmával megtisztelt miniszterelnökünkhöz irtam egy kimerítő levelet; ma elindítottam postán egy másodikat a halhatatlan emlékü báró Eötvös József utódja és vérrokonához.

E hosszas levelet, — mely Brassó városi és vidéki 25 ezer lélekszámot meghaladó nemzetfeleink s ugyanannyi számban, ha nem többen lévő oláhok Brassóban és vidéken 4—5 századokat meghaladó időken keresztül e mai napig tartó háttérbe szorításokat sorolja elő és bizonyítja, eredeti fogalmazványában ide zárom.

Méltóztassék figyelme tárgyává téve s rosz és sietve tett irásom miatt a nyomtatást is figyelemmel kísérve, a szerkesztése alatti becses lapban részletekre szaggatva kiadni.

Czélom e munkámmal az, hogy a kik ugyanezen ügyben jelen év márczius havában kiadott terjedelmes munkámat el nem olvashatnák, e hazai legfontosabb kérdést és tisztelt kormányunknak Brassóban és vidékén mellőzhetetlen teendőit tanulmányozva, a kormány és képviselőház előtt indokolt felfejtések és jogos véleményadásokkal szolgálhassanak; s a nem urbéres, hanem ősi időktől fogva személyileg és birtokukban szabad, és szabad rendelkezéssel bíró nemzetfeleinket a gyalázatos rabigából felmenteni, történelmi és jogi teljes meggyő-

zódés után segítségül lehessenek, a mely okból szívesen kérem jelen soraimat is előzményül becses lapjában kinyomatni.

Én eddigi életem munkásságát főképpen nemzetünk törvényes és önfennállhatása parancsolta eszélyes érdekei előmozdításának és a társnemzetek önfennállásunkat nem kockáztató, de a mellőzhetetlen közbizalmat és egyetértést elősegítő kivánalmaik érvényesíthetésének szentelvén, a miniszter urhoz irt, mellékelt levelem is közérdekben, 60 ezeret meghaladó honfiaink érdekében sietve irt, mint ilyen a nagy közönségé, — és közlése nem sértheti sem illetet, sem tekintélyt, — legfennebb gramatikát, melyre pedig és piperére figyelni sem időm, sem kedvem nem vala.

Melyek után remélve, hogy birodalmunk jog- és történelem-buvárainak érdekes, habár sietve irt olvasmányokkal szolgálhatok, a midőn minden hazánkbeli és királyhágón tuli napi- és szaklapokat, s utóbbiakat eddig megfoghatatlan közönyösségek mellett is közleményeimnek lapjaikbani felvételére tisztelettel felkérem.

Megkülönböztetett tiszteletem mellett vagyok tekintetes tanár és szerkesztő ur

alázatos szolgálja

PÁVAI V. ELEK.

Jónak láttuk a szóban forgó munkát külön kinyomatni s azzal önálló füzetben kedveskedni olvasóinknak.

A „Nemere“ szerkesztősége.

**Nagyméltóságú m. kir. közoktatás- és vallásügyi
miniszter ur, kegyelmes uram!**

Erdélynek Oláhország felőli részében Brassó vidékén nagy többségben a tölcsvári és bodzai országunk végszoros útai közt fekszik az ugynevezett csángó hét magyar falu, a melyeket diplomacice, okmányilag, de természetes fekvésükből is következtethetőleg, idei május havában a nagyméltóságú miniszter urnak is alázatos tiszteletem jeléül megküldöttem »czáfolat, a brassói városi közönség által a hajdani tölcsvári uradalom jogállapotjához« kidolgozott terhes munkámban eléggé indokoltam, hogy már II. András, Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás dicső királyaink azért telepítették az ország közvetlen szélére és látták el különböző kedvezményekkel, hogy magyar nép őrizze az ország szélét, magyar nép lássa naponta az ős idöktől kezdve mai napig tartó külországi agitátorok üzelmeit, szemmel tartsa a történelmileg bebizonyítottan nemzetünk paralellilázására és népszereütlenítésére meg germanizációjára törekedő társnépet, hogy magyar nép, a kinek létele egész nemzete jóllététől függ, álljon közvetlenül ört a tölcsvári, tömösi, ósánczi és bodzai, ezredéves történelmünkben oly nevezetes szerepet játszó, akár hányszor általános nemzetfájdalom szinterévé vált és soha be nem szüntethető határszéli útszorosokat.

Diplomák, fejedelmi adományok, ezredéves történelmünk tanusítják, hogy ezen maroknyi magyarság Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu, Hosszufalu, Tatrang, Zajzon,

Pürkerecz, Apácza, Krizba és Ujfalu községekben az erdélyi s többi mindennemű lakosoktól megkülönböztetve voltak; már a német lovagrendnek bejövetelekor 1211-ben az ezek számára adott királyi adománylevélben, mely a német lovagrend königsbergi levéltárában eredetileg és Fejérnél (codex dipl. regni. Tom. III. vol. I. 106—108. l.) másolatban feltalálható, a föld, melyre e nép telepítettett adó- és robotmentes szabad földnek nevezetik, a nép biróit szabadon választhatja, s úgy a lovagrendnek, valamint a népnek minden teljesítendője csak abban szabatik elő, hogy a tölcsvári várat építsék fel és az ország helyeit őrizzék.

Wilhelm püspök 1213-ban ezen magyar néptől bejövendő dézmához maga és utódai részére tartja fenn a jogokat, a mit tanusit említett évből kiadott főpásztori levele; okmányokkal és adatokkal tanusított, hogy Ulászló alatt 1456 körül a tölcsvári várnagyok által részben az eklésiai személyektől elfoglalt dézmákat egészen az eklésiai személyeknek hagyatni és adatni rendeli; tanusítottam, hogy a nevezett községeknek 1500 tájt Brassó-vidékéhez annectáltatása után, a lábra és hatalomra kapott szász hivatalnokok tettek kezet a papi dézma egy részére, a nagyobb részt az eklésiai személyek vevén, s a városi tanács, mint állítólagos földesur csak 1658-ban, 1661-ben, 1738-ban és Türkösön 1779-ben május 12-én a türkösi r. kath. lelkészszel kötött törvényellenes kötlevéllal erőszak és hatalom hangján sajátította el az ezen évekig csak az eklésiai személyek által szedett mindennemű tizedet.

A fennebbi rövid vázlat egy tanuság, hogy a kérdésben forgó magyar nép jobbágy nem volt soha, mert dézmát az állítólagos földesurnak törvényesen s szabályszerűleg soha sem adott, hanem csak lelkészének, a mely terület Erdélyben csak a szabad községek viselték, a valódi jobbágy adván csak földesurának tizedet.

Fekvöbirtokai, u. m. házas telkei, azokhoz tartozó külső fekvőségek és a mindenik község határán találtató feles erdők, havasok és legelők felett is — különösképpen a többi — nép egészen valamin — országlakósoktól és jobbágyoktól, — az ország nemesei, és országban lakó és nemzetünk zomét tevő székely szélör katonák szabadon rendelkeztek 1856-ig általánosan, ez éven innen rekesztetvén ki erdők — egyedüli élelmi alapjuk — czélszerű és szabad használatától.

Nagyméltóságod engedelmével megkísértem bebizonyítani ezen fontos állításaimat is, még pedig a következőkben:

Ulászló király a midőn 1500-ban Brassóhoz és vidékéhez csatolja a fennevezett községeket, királyi diplomájában következőket rendeli: »de medio regnicolarum illarum partium regni nostri Transylvanarum ex speciali gratia nostra perpetuo duximus eximendos, exonerandos et supportandos, imo eximimus, exoneramus et supportamus, praesentium per vigorem decernentes, ut ipsi deinceps sicut antea tam in solvenda contributione sive taxa nostra regia, quam etiam in exercitando in medium saxonum nostrorum connumerari et cum ipsis saxonibus nostris etiam exercitare, et omnia ea facere debeant, quae alii saxones nostri facere tenentur.«

Bethlen Gábor fejedelem 1625-ben a brassóiak által eltagadott némely Ulászló király alatt költ zálogosságot tanusító különösen 1498-beli okmányok hiányában a fennebbi szabadalmak és kötelezettségekkel terheltlen hagyja továbbra is a kérdésben lévő községek népeit Brassó vidékéhez csatoltan és 1651-ben Rákóczi György fejedelem a közte és a brassóiak közt létrejött szerződés 6-ik pontjában kiköti »ex bonis castri Tölcsvára nullus miles sub Vexillum comitatus aut inter pedites universitatis saxonicae accipiatur, sed pro necessitate temporis

talis etiam miles secundum dispositionem principis legitimi, pro praesidio in castro Tölcsvára relinquatur, « hogy az érdekelt községek lakosai csak katonai- és várőrizetre használhatók és a szerződésbe betéteztet, salvo jure alieno. »

Ezen három főokmány összeköttetésben áll a II-ik András adománylevelével, s ezen vár- és szélőrököt csak akkor lehet jobbágyoknak nevezni és keresztelni, birtokukat és mindennemű fekvőiket csak akkor lehet jobbágyinak erőszakolni, ha a Brassó városi és Brassó vidékén levő 13 szász községek minden polgárai jobbágyak voltak és azok ma is.

Brassó város közönsége az utóbbi 1651-beli okmány kicsikarása után elüzvén a magyar tölcsvári várnagyokat, el minden magyar hivatalnokokat és lassanként beszüntetvén a szélőri szolgálatot, a mindég nagyobb, részint pénztárához adós erdélyi főkormányshoz némely tagjai megbocsáthatatlan közönyössége és különösen az ezen népre nézve végzetes 1770-től kezdve Erdély ügyeiben főszerepet játszó előbb Regius Commissarius, azután királyi főkormányzó b. Bruckenthal Sámuel alatt a szabad várközségek és nép korcsoma- és malomjogait végképpen elfoglalta; havasi és erdői legelőit cserélgetni, a szabad használatot akadályozni, s az erdők nagy részét foglalni igyekezett, --- az 1500-ik évben adnectáló királyi diplomában előjövő regia taxát a népre nyomta, s mint maga jövedelmét adózás czime alatt 2 frt. 16 kr. s kevesebb mennyiséget, személyhez kötött terükeppen hivatalnokai által beszedette.

A hatalmas Brassó vas keze alatt minden magyar hivatalnok és pártfogó avagy védő és önálló férfiú nélkül hagyott nép a 17-ik század közepén lutheránizáltatott; ezen községekben csak az lehetett lelkész némelykor a magyarok közül, a ki Brassóban tanult, ott neveltetett s a tradicionális, magyar ellenes szellemet gyermekkorától

fogva már magába beszívta, a brassói szász főpapok és mindennemű hivatalnokok nemzetünk ellenes indulatot tápláló tanitmányaikat elsajátította; századokon keresztül, valamint ma, lelkész ezen községekben a népmonda szerint csak az lehetett és lehet, a ki szász családból nősült; s ma csak két lelkész van, a kinek családja teljesen magyar, s családi nyelve teljesen nemzeti.*)

Ezen nyomasztó állás mellett a mostani lelkész urak mind emancipálva magokat a vak engedelmesség alól, a gondozásukra bízott népek ezereit és feles fiatal nemzedékeiket a kormány iránti tisztelet, nemzetiségünk iránti tántorithatlan hajlam és szeretet és a magyar földmivelőt megillető miveltség és minden előjárókat megillető tisztelet és ragaszkodás hajlamában nevelik és vezetik; s e derék lelkészek és tanítók fáradhatatlan munkásságának lehet köszönni, hogy nemzetfeleink, a reájok bízott nép, minden szegénységök mellett a cultura azon fokán állanak, a melyen akár mely más, 48 előtt is szabad szász földmivelő polgártársaik, és e nép és e papság mégis mostoha gyermekként kezeltetik szomszéd- és egyenjogú társaik által.

S mai napig századokon keresztül, kivéve egy néhány tizedet 1790 és 1830 körül, úgy az ecclesiái, valamint közigazgatási nyelv a német volt és az ma is, s bár ezelőtt három századdal, valamint ma a 20,000-et

*) Míg e kérelmem az illető miniszteriumnál teltre várt, a Brassóvidéki luth. Consistorium jónak látta a 10 magyar jeles luthr. lelkészt és minden egyházi s világi képviselőket köréből és az egyházi képviselőből kirekeszteni, és 22 ezeret meghaladó magyar nemzetfeleinkre az önkényt alkalmazni egyházi és iskolai ügyekben, — hogy a művelt és magyar nemzetiségükre mindig büszke magyar lelkészek, a tanítók és derék hiveik ezen lealáztatást, és november 7-én teltre érvényesített merényletet megtorlás nélkül el nem nézik — teljes meggyőződés; és el is várom, hogy menekedni fognak a kapocstól, mely nemzetiségünket a mindég derék és művelt lelkészek háttérbe szorításával megalázta.

meghaladó csángó magyar népnek egyike is németül egy szót se ért, az újabbi törvényekkel és rendeletekkel szemben a 10 magyar községben compact magyar háztartással élő nép és fekvő birtokot szinte egyedül bíró magyarság, közigazgatási és vallásos tekintetben német rendeletekkel saturáltak, s a brassói magistratus a fensőbb helyről kapott rendeleteket és határozatokat a hivatalos teendők minden ágazataiban németre fordítva vagy legalább német hátrirati rendelettel ellátva közli ezen tömeges s a szász népet aligha személyes számban meg nem haladó magyarsággal; folytattam s folytatok elnyomott nemzetfeleink érdekében közigazgatási uton és magyar nyelven szerkesztett percket most az új és királyilag szentesített 868-beli törvények alatt magyar nyelven, ecclesiái és polgári ügyekben, árvai, meg rendőri kérdésekben egyes magyar, de egész községileg is magyar lakosok magyar kérelmeket panaszolnak és kérnek orvoslást a tanács és mindennemű hivataloknál az én kérelmeimre, az egyesek panaszaira minden brassói közigazgatási és ecclesiái hivatalok az 1868-beli XLIV. t. cz. szabályai ellenére a magyarnak magyar kérelmére német határozatot hoznak, — a m. kir. miniszteriumok magyar szövegű felsőbb rendeleteit német kíséző vagy német hátrattal közlik: mely nyelvet a szász jegyzőkön kívül senki se ért; — ecclesiái, közigazgatási s más minden ágazataiban a közéletnek, százával tudok szolgálni ily törvényeinket szembe csapó és allamiságunkat semmibe vevő adatokkal — a mely elbánást a kormány közönnyel tovább el nem nézhet; — legközelebbi példák szeptember 10-ről 3050—1816. augusztus 4-diki 1171. 1102. augusztus 19-diki 1257. augusztus 13-iki 5824—1872-beli július 3-diki, 5687. augusztus 2-diki 6737. számok alatt tanácsi, — februar 25. és április 24-iki 10- és 147. számok alatt a kerületi ágost. val. consistoriumi rendeletek és értesítések stb.

Bátor vagyok kimondani, hogy ily körülmények közt nincs nemzeti élet; — s még mi magunk adunk alkalmat a visszaélésekre, — különösen a midőn én miniszterium és ujságok útján felszólaltam 1871-en kezdve minden hasonló, törvényeink elleni merényletek ellen, a melyek annyival szembetűnőbbek, mivel Brassó város és vidéke népei mind tudnak magyarul, 1849-ig ős időkre vissza magyar nyelvet használtak nemzetfeleinkkel szembe mindennemű ágazataiban a hivataloknak, — pedig nem buktatott meg érdekükben éppen nemzetfeleink követválasztása, és némely szász matador nem aspirált főispánságra ?!!

Minden megtörtént rendszeresen, a mi nemzetfeleinkből a nemzeti szellemet, a nemzeti büszkeséget és tetterőt lassanként kiölni, kifogyasztani képes vala; csak egyet nem tudtak elnyomni, t. i. nemzeti nyelvünkhez való hű ragaszkodást és ennek e mai napig sértetlenül fenntartását a népnek családi és társaséletében; — s bár a legnagyobb cselszövények mellett ma is e nép valódi többsége akarhatja ellen nagyrészt szász jegyzőket és némely helyeken szász érdekeket egyedül képviselő lekenyerezett falusi előljárókat választatnak és tolnak a népre; a nép 1850 után is magyarul beszél s különösen magyar eredetét kezdi érezni azon idő óta, a midőn a felejthetetlen emlékű és Erdély népessége nagy részének emlékébe érczbetűkkel bevésett örök tiszteletű néhai b. Eötvös József közoktatásügyi miniszter ur ő excellentiája magas látogatásával megtisztelé, s a községi és felsőbb népiskola felállításával nemzeti életre decretálá.

Keserű, de örvendetes feladatul jutott nékem e nép 6 századot meghaladó történelmét tanulmányozni és védelmembe venni; annyi a bűn, annyi a mulasztás a nemzeti hivatalok részéről, hogy azok elosorolására és leírására hónapok nem lennének elegendők; de miután ezek

nem tartoznak szorosán ezen alázatos előterjesztésem és kérelmem fonalához, mellőzöm a szomorú tényeket s csak annyit jegyzek még meg itt, hogy a midőn Brassó városa tanácsa a szomszédterületekből minden ide bevándorló népeket, most már ezereket meghaladó számban, e hajdan a brassói tanácsnak 1834-beli 1681 tanácsi száma alatt a kir. főkörmányszék és kir. udvarhoz tett hivatalos jelentése szerint tiszta magyar községekben engedett megtelepedni, a midőn a faluk közvetlen szomszédságában terülnek el a Brassó vidéki hatalmas, gazdag és minden kormány által protegált 13 szász falu és Brassó városának magának, a midőn az utolsó írásokon kezdve minden ember a vidéken ezen magyar nemzetbeliinket és társaikat zsarolta, fosztogatta, ijesztgette s nemzeti jelleméből kivetkeztetni igyekezett; valóban csak az isteni gondviselésnek lehet köszönni, hogy e nép nemzetünkre nézve el nem vészett, s alkalom nyílt az előttek felejtethetetlen tiszteletü b. Eötvös József urnak, s később 1871-ben a magyar országgyűlésnek e népet életre hívni, a nemzetnek megtartani, s tudtára adni, hogy a több százados mulasztások, jogtiprások s nemzetünk érdekében mivelődését egyedül elősegíthető vagyona elsajátítása körüli szabályellenességek a kor és körülményekhez mérten, jóvátétetni fognak. Nagyméltóságú miniszter ur! ilyen elhagyottságában e nép, — akkor, midőn senki sem segítette, akkor, midőn a kir. főkörmányszék némely tagjai, ha igazságot is kívántak szolgáltatni a csökönös eladósodott többség ellen; csak iverk tanulmányozása és átolvasása közben lehet törvényes igazságot e népnek kifejezve és kiírva látni. Ezen egyszerű tudatlanságra vezetett és terelt nép egyes egyénei szökve, hol Kolozsvárrt, hol Bécsben panaszoltak; azon századokon keresztül 1848-ig, a melyek alatt minden tulajdonaik és jogaikból kifosztattak, nem telik el év, melyen a cs. kir.

udvarhoz és kir. főkörmányszékhez siralmas panaszai ne jutnának; telvük a levéltárak kérelmeik és folyamodásaikkal.

Ezen adatokból és levéltárakból tanultam meg és kívántam bebizonyítani adatokkal úgy az általam folytatott és a magyar törvényhozás által magasabb figyelemre méltatott birtokszabályozási perekben, valamint elől említett munkámban, hogy mely időben és körülmények közt sajátította el Brassó város közönsége hivatalnoki osztálya a szél- és vár örkatona, különben szabad nép ős időktől fogva tulajdonul birt malmait, korcsmáit; ezen adatok és kérelmek bizonyítják időkoronként, mely körülmények és eszközökkel kívánták Brassó városa szász hivatalnokai szabad nemzetfeleink ős örökös szabad használatu és egyedüli életforrásukat, az erdőket, legelőket s mindennemű községi haszonvételeket összezavarni, — a minden nemzeti oltalom nélkül álló népnek tulajdonát lassanként földesuri jogczim alatt, ha nem is tényleg, de legalább papiroson kétsegeggé tenni, s megint papiroson, s mi nem létezett, legalább a jobbágy nevet a személyekre sütni.

Volt időszak, a midőn az erdélyi kir. főkörmányszék különösen az 1750. és 1760-ik évek közt e nép oltalmára hajlandóbb volt; a midőn a nép sanyargattatását a kir. trón előtt panaszló és épen ezért a brassói tanács által betömlöczözött hosszufalusi Molnár Pál szabadon bocsáttatása felelősség terhe alatt parancsoltatott; de a történelem és adatok következtében kötelességem bevallani, hogy ezen nép elnyomatásaiban és kifosztatásaiban, valahányszor igazsághoz jutott, mindannyiszor a felesleges kir. udvar és kir. fölkorlátoktól nyerte azokat, a mit tanusítanak a következő adatok:

a) 1778-ban február 18-ki 200 udvari szám alatt a királyi udvar mondja ki, hogy e nép sem személyére,

sem vagyonára nézve nem jobbágy, hogy szolgálata milyensége és mennyisége nem ismeretes és bizonyított; a minek következtében a kir. főkormányzéseknek megrendeltetik igazságos és egyenes uton a panaszokat elenyésztetni és eszközölni a kedélyek megnyugtatóását.

b) 1780-ban április 5-ki rendelet X. és XI-ik pontjaiban rendeltetik, hogy az érdekelt népek legelőiből, ha azok mindjárt havas nevezet alatt jönnének elő, semmi ne foglaltassék, ezeknek szabad legyen a legelőkre bér mellett idegen marhákat bevinni.

Az erdők pedig és minden fáizás szabad gyakorlatokban hagyandó, szabadságukban állván nekik ezekből épületfára alkalmas erdőket is kiszakasztani és fenntartani; úgy a mint ez már 1777-ben január 28. főkormányzékú rendelettel elhatározott, e szókban: »Cavebunt Domini Terrestres, ne ex pascuis illis, quorum VII pagi actu et de facto beneficio gaudent, etiam si illa titulo Alpium veniant, et in quorum possessione Decisione etiam Gubernali de 28-a januarii A. 1777. relictis sunt, quidquam deinceps adimatur, imo licitum sit ipsis, ut ex illis beneficium aliquot sentiant, in pascuis modo praemisso pro illorum usu relictis exterorum etiam pecora recipere.«

»Sylvae illae omnisque lignatio, quibus ipsi actu fruuntur, quaeve Decisione Gubernali 28-a januarii 1777. ipsis attributae sunt, pro usu et lignatione illorum relinquendae erunt, potestate eisdem permissa, vetitas etiam ex similibus sylvas pro extruendis necessariis aedificiis conservandi.«

Az említett 1777-beli és a kir. főkormányzékú 839. számja alatt eléjövő rendelet 3-ik pontjában biztosítatnak e népek a mindennemű erdőkbeni szabad fáizás gyakorlatáról. 1776-ban június 18-án 5375. főkormányzékú szám alá beadott kérelmében Brassó város tanácsa elismeri, hogy a többször érdekelték a legelőket, erdőket s min-

dennemü heelyket szabadon használják önhasznuk előmozdítása érdekében, aelegséelt bérbe idegeneknek kiadják ; mindazonáltal kérik hogy a királyi főkormánysszék a szabad fáizás korlátozása érdekében, s hogy az erdők el ne pusztittassanak, a város és tanács által közigazgatási tekintetből gyakorolni kívánt felügyeleti jog alkalmazásában e népek engedelmességre intessenek, e szókban :

„Intuitu autem indultae jobbagionibus liberae in praedeclearatis locis lignationis ; optaret magistratus, ut R. Gubernium pro super-adtendentiali Autoritate eisdem strictim injungeret, ut si magistratui, ex rationibus politicis pro avertanda sylvarum distructione lignationem certis regulis definire videatur, illis Jobbagiones praetextu decisionis Gubernialis reluctari ne praesumant — de a város és állítólagos földesur ezen itt kért felügyeleti engedélyt se foganatosítá soha, — nem 1846-ik év kezdetéig, a mit tanusitnak a kir. főkormánysszéknek 1831-beli 8586., 1832-beli 1198, 1834-beli 8120, számok alatti rendeletei, melyekkel a kir. főkormánysszék az erdők őriztetését, felmérését és feltáblázását elrendelvén, a magistratus szabadkozik a rendeletek teljesítése ellen, — s mellözve minden törvényes formát, minden törvényeket, csak 1855. év végén tett kezet, és állított saját erdőszöket és erdőöröket minden erdőkre, s szoritotta s kényszeríti ma is a népet, körülményeinek, szükségének és viszonyainak semmi szin alatt meg nem felelő legtávolibb és leghozzáférhetlenebb erdők használatára, teljesen betiltván az épület-fa használatot, mely egyik főélet- és keresetforrása vala e népnek.

Á fennebb mély tisztelettel felhoztam 1777. és 1780-beli rendeletek X. és XI. pontjaival találóan, az 1786-beli 822. főkormánysszéki szám alatti ugynevezett urbarium 4. pontja alatt iratik „a mi szükségünkre elegendő mind épületre, mind tüzelésre való fa vagyon — mi ugy, mint

minden hétfalusi lakosok, télen által égettbor-főzéssel kereskedünk és abból részszerint is élünk.

A legújabb időben 1844-ben november 28-án 8022 udvari sz. a. felbontatiku azon örökvásári szerződés, melylyel Brassó város közönsége, Giesel Péter pürkerezzi bér-lőnek egy darab erdőrészt eladott és ez kiirtott vala s a nevezett közönség ma is birja ezt.

Az ezen közönségek nevében folytatott birtokszabályozási perekhez mellékeltek, nyomtatásban kiadott czáfolatom 107. lapján lenyomatvák azon vásári szerződések, melyek értelmében ezen közönségek falusi előljá-
rói szabad tetszésük szerint, fával benőtt erdőrészeket eladnak s örökös, tetszés szerinti használatra idegenek és falusi polgárok használatára bocsátanak.

Brassó város közönsége 1870-ben a bácsfalusi és türkösi határon Csorgó nevü erdőrészen leváगतott 200 öl tüzifát, ugy látszik földesuri joggyakorlatot akart megkísérleni, de a nevezett községek bepörlék a várost, mint birtokháborítót, — jelen év augusztus 25—29. napjain a hosszufalusi kir. járásbiróság megtartá a tárgyalást s 14 tanut eskü mellett hallgatott ki.

Alperes város és állítólagos földesur a felelgetések rendén bevallá, hogy a közönségek fizették 1848-ig az erdőpásztorokat, a 14 tanu pedig hit mellett tanusítá miszerint az alperes város soha az erdők és havasokat nem pásztoroltatá, pásztorokat, erdősöket nem tartott, nem fizetett, hanem a közönségek falusi előljá-
rói fogadák és fizetek az erdőöröket; ezek bünteték az erdőtilalón áthágóit, ezek határozzák és engedélyezék évszakonként a felhasználandó erdőrészeket, — ezek fát adtak el, s az e módon is az erdőtilalom áthágóitól időnként begyűlt pénzeket ezek használák el községi érdeken. Az ezen százados gyakorlatot, s az erdőknek községi tulajdon

létüket tanusító közokmány a törvényszéknél is meg van; de én is kiirattam.

A fennebbi minden törvényes adatok a birói teljes meggyőződésig tanusítják azt, hogy Brassó városa, mint földesur soha semmi földesuri jogot nem gyakorlott a várnépek és egyáltalában a Brassó vidéki magyarok használatában levő erdőkben és havasokban, — s következőleg az általa 1856. éven kezdőleg e népek tulajdon erdőire beerőszakolt erdőszek, ezeknek rendelkezéseik, megszorításaik, huza-vonáik, épület-fa vágásnak betiltása, s az azóta naponta erdő praevericatio címe alatt, törvényszéki közbejövettel és e nélkül, a népek ezerein vont pénz és személyes fogsági büntetések törvénytelenek, zsarolások, s mint az erdőtörvény 10., 14., 20. s más minden §§-ai ellenőkre csak a város hivatalnokai és önkény által a tulajdonos népre, ennek szabályszerű kihallgatása mellőzésével rakottak a népet demoralizálók s koldusbotra juttatók, a kormány által egy óráig is tovább el nem nézhetők, hanem azonnal betiltandók, s addig törvénytelenül behajtott pénzek minden érdekelteknek visszafordítandók.

Különben, nemzetfeleink is a több velők most élő és együtt lakó népek ezen erdők és legelő helyeknek teljes és azzal oszthatatlan tulajdona és használata nélkül, valamint több tizedekkel, sőt századokkal ezelőtt, úgy ma is, különösen miután két annyira szaporodtak, meg nem élhetnek, s minden opportunitási elvek mellett a brassói communitást törvénytelen foglalásai birhatásába állam és nemzetiségünk elleni merénylet lenne pártolni; tagadhatatlan is annyival inkább, mert a mint a felséges királyi udvarnak 1784-beli szeptember 27-én 9955. udvar sz. a. kiadott legfelsőbb határozata e szókban „quod querelas puncto 1-0 in eo expositas, quod publicum Coronense alpes, agros, pascua foenilia et alia beneficia ab antiquo

per ipsos possessa querulentibus adimerit, et extraneis potius, quam ipsis taxam de iis solvere volentibus in arendam elocaverit; altefata sua majestas clementer resolvere dignata est: ut quum querulantes in defectu agrorum et foenitorum, non nisi pecuniaria et quaestu lignorum vitae sustentandae et contributionis quaerendae media habeant, — et quo ad pascuationem quoque ita constricti sint, ut in vicina Valachia ecora sua intertessere cogantur; pro conservatione eorundem, alpes hae quaerulantibus potius quam Extran, eis elocentur, — consequenter res eo invenietur, ut respectu alpium aequae ac pascui pro jugalibus suis indulgende, juxta ejusdem regii gubernii opinionem praefereus illorum ratio habeatur.*

Maga a brassói tanács, mint állítólagos földesur 1817-ben márczius 8-án 1769. főkörmányszéki szám alá beküldött hivatalos előterjesztése e szavai: Ipsi enim coloni nostri ibidem degentes agrorum et foenilium defectu tantopere laborant, ut ex solius agriculturae usu vitae sustentandae media acquirere minime valeant, — ideoque lignatione potissimum, laboribusque manuariis defectum illum supplere necessitentur*

napfénynél világosabban tanusitják, hogy Brassó városa földesurrá erőszakován magát, nemzetfeleink e váröröknek, legelő havasait, szántó és kaszáló helyeit, meg mindennemű egyéb jövedelemforrásait, a fennebb idéztem 1777. év január 28-dika előtt annyira elfoglalta, hogy a midőn említett napon, a farkas- és orosz lányrésznek kivitele után, a betiltó rendelet jött, s minden foglalások beszüntetni rendeltettek, már a kir. udvar, már maga a foglaló tanács és földesurrá magát feltolt város, kénytelenek bevallani, hogy szántó nincs, mely kenyérnek valót szolgáltatasson, a legelőhelyek megint nem elegendők a marhák eltartására; tehát egyfelől

elhatározott, hogy a haszonbérletek és taxára adásnál, e kirabblott nép mindenképp felett birjon elsőbbségi joggal, a mi a közönyös nemzeti kormányok alatt, fájdalom, ellenőrzésre nem méltatott s nem méltatik, — és az erdők, mint egyedüli életfenntartási alapok és források, 1855. év végéig el se foglaltattak, maradtak a hivatalos és nem hivatalos önkény és közönyösség alatt, minden vagyonától, minden jogaitól kifosztott nemzetseink, — szabad és soha urbérések nem voltak, — szóban forgó vár- és szélörök szabad rendelkezésű tulajdonai, a melyekre a város is csak politikai érdekből kéré a felügyeleti jogot; de a melyekben szabad faizást és kereskedést, nemcsak a felhozott szám nélküli felsőbb rendeletek, hanem az 1775-beli 5539. kir. főkor.-széki sz. a., 1777. január 28-diki és 1780 meg 1786-beli udvari és királyi főkor-mányszéki 822. és 839. számok alatti legfelsőbb határozatok e szókban: *lignationis nihilominus usu, beneficiis ubique et in quibuscunque silvis, in salvo et in statu libero relictis* — minden időkre és minden erdőkben szabadnak, a népek tulajdonának nyilvánítva. — Különbég nem tétetett tüzelés vagy épületfa, bármely érdekből, s bármely célra felhasználásában, csak hogy a nép megélhessen és köteles adózásait teljesithesse.

Csak a fennebbi tények eléggé bizonyítják, hogy a töröcsvári várhoz tartozott nemzetseink soha urbérések, soha jobbágyok nem voltak, hanem a vár- és szélörök katonai szolgálatot, mint minden székelyek, szélesebb értelemben minden más magyar nemes földbirtokosok teljesítették. Addig, míg erőteljes nemzeti fejedelmek és királyaink voltak, míg a kormányok érdeke volt a magyar nemzet minden rétegit élet- és tettképes állapotban fenntartani, ezen fekvő saját és községi birtokuk felett szabadon és korlátlanul rendelkeztek, községi jövedelmeiket, malmaikat, korcsomáikat éppen úgy, mint

minden szabad szász községek és nemcsak szabadon kezelték, birták és önhaszonra fordították, a mit bizonyitnak utóbbiakra nézve czáfolatom 86. lapján felhozott és a kir. főkörmányszék levéltárában 1787-beli 5336. száma alatt feltalálható II-ik Ulászló király által 1490-ben, II. János által pedig 1568-ban megerősített a tatrangi község tulajdon malmát tanusító Báthori István erdélyi vajda által 1484-ben a helyszinén személyesen eszközölt reambulatio után kiadott vajdai ítélete, és mellözve a többieket, Hosszufalura nézve a kir. főkörmányszék levéltárában 1758-beli 1452. stb. számok alatt eléjövö s megsemmisíthetetlen okmányok; de 1770. évvel beállott kritikuss évszakok és a Brukentalok alatt gyakorolt, sok részben szabálytalan szász nemzeti fölény, elaltatta a magyar nemzetbeli kormányférfiak nemzettársaik minden része iránt tartozó, habár törvény alapján bátran is védhető nemzet kötelmeiket, s alig ha nem kölcsönbe elnézék, hogy Brassó város közönsége hivatalnokai elébb, habár kiméletesen és apránként is tevék, a földesuri jogok némely czimeit, később jogot adó kitételeit nemzetfeleinkre alkalmazza; s eszközölje, hogy a századokon keresztül naponta szerencsétlen nemzetfeleink által minden felsőbb hatóságokhoz beadott fájdalmas panaszaik sikertelen egymásra halmozása, sokszor törvények ellenére félremagyarázásuk; és mindenekben 1871. őszéig czélt nem ért, csak elodábbozott, de a birtok- és jogfoglalásokat elnézett rendelkezések mellett, nemzetfeleink a Brassó vidéki, ma már lélekszámban 20000-et meghaladó magyarság szinte egészen elcsüggedett, s azon kevés rugékony ság és tettképesség, mely ma még benne létezik, s a magyar névre érdemessé teszi, megint csak az isteni gondviselés befolyásának, s alig egy pár köztök, mint lelkész és néptanító elő észben és testben munkaképes és komoly jellemü lelkész, tanító, községi jegyző és falus-

birónak tulajdonítható ; a kik elég bátor és eszélyes hazafiak és népbarátok, azon érdekekben, hogy nemzetünknek e drága kincsét s kipótolhatlan őreit e helyeken, az elcsüggedésből éber életre riaszszák s a nemzeti kormány és törvényhozás iránti igaz és honfias ragaszkodást, a nemzetiségünkhez való hűséget és elvégre a jogos sérelmek orvoslása biztos reményében, az elnyomók szándékainak eszközül nem szolgáló érzelemben és kötelmek közt megtartsák.

Az 1651-beli Rákóczy-féle szerződésnek legutól a szerződési pontokon kívül inkább csak formálításból tett záradékában ott van ugyan a fejedelmi jog adományzása is, erdélyi hivatalos szokás volt, ezerével lehet az ilyen kitételekkel felpiperézett adományleveleket kapni, de soha egy is valamint e mostani, törvényesen nem foganasítottak, a penész és az idő elemésztette, — Brassó városa közönsége volt csak képes minden törvényes eljárás mellőzésével, e szabad vár községek és szabad lakosaik szántóit, réteit, legelőiket, malmaikat és korcsomajogaikat stb. ugy elfoglalni, hogy a nevezett községekben és városban ma már mintegy 25,000-et meghaladó népesség 6038 független, önálló családdal aiig bir 4261 hold havasi szántót, a melyből egy családra alig ha több esik 1112 $\frac{1}{2}$ □ ölnél. Bár az előzmények szerint Brassó város közönsége, hivatalnokai szeretik hinni, hogy e nép jobbágy, hogy miután 1777. előtt s részint után, az oroszánrészt ki is vették, a nép élelmiforrás nélkül maradt, — miután a királyi udvar és főkormányshék 1777-ben januar 28-án 1780-ban április 5-én minden foglalásokat betiltottak, sőt a foglalásoknak szükség szerinti visszaadásukat elrendelik, — tehát bizony nem urbéresek a panaszlók, — urbéreseket faraghatnak is belőlek, s a megkezdett birtokszabályozási perekkel elveszik azon erdők nagyobb részét is, a melyekről maga a királyi udvar 1784-en 9955. és

maga a városi tanács 1817-ben 1769. főkormányszéki számok alatt, soha többé el nem tagadhatólag kimondák: hogy ezen erdők egyedüli élelemforrásai és fenntartó alapjai e népnek.

De ezen jobbágygyá faragás nem sikerülhet, ha feltéve, de meg nem engedve az 1651-beli szerződés adománylevélnék is volna keresztelhető, mert ugyanis:

1. A hármas törvénykönyv III-ik része 30-ik czime, az approbata constitutio III-ik r. 30-ik czime, s a százados gyakorlat kimondták, miszerint a volt jobbágy a földesurától birt belső és külső telek és ennek járulékai, meg a községi erdők és legelők felett semmi tulajdonosi, semmi rendelkezési joggal nem bírnak, s a midőn a földesur vagy megfordítva a jobbágy tetszésétől függőleg egyik vagy a másik Szent-Mihály napjakra a telek és járulékai használatát felmondják, — az erre következő Szt.-György napkor a volt jobbágy minden nemzedékével együtt úgy költözött el, hogy nemcsak az általa meghatározott hetenkint teljesíteni kellett robot napszámok mellett birt belső telket és minden fekvő járulékait vissza kellett hagyni, hanem saját építményeit és javításait is csak azon esetre hordhatta el, ha volt földesura meg nem fizette; a mit tanusítanak a fennebbi törvényeken kívül az 1791-beli 27-ik törvény-czikk által törvénynyé vált 1769-beli urbéri szabályozó pontok, úgy az 1791-beli 26-ik törv.-czikk.

Brassó városa közönsége 1500-ik éven kezdőleg állított, ssinte 4 századot meghaladó földesurasága ideje alatt egyetlen egy ily esetet se tud bemutatni; magyar nemzetfeleink, a kik pedig a brassói tekintetes tanács saját 1834-beli 1681-ik szám alatt tett jelentése szerint ős eredeti lakósok e helyeken — czáfolatom 14-ik lapja — soha se változtak, soha földesuri kegyelem vagy egyezséssel birtokukba nem mentek, hanem birták és használják

azokat ős időktől fogva és bizonyosan régebben, mint Brassó városa odatelepedett.

Nemzetfeleink századokon keresztül, mint akármely ős foglaló székely és nemes ember belső telkeiket, külső fekvőiket, szabad vásár, szabad elárusítás, szabad egyezésük tárgyává tették, a közigazgatási hivatalnokok olykori tanuskodása mellett, de legtöbbször a nélkül egész és részekre szaggatott belső telkeket, külső mindennemű fekvőket, idegeneknek és községbelieknek is szabadon adtak el, és vették meg; maga a város mint állítólagos földesur azon községekben, hol ugynevezett curiákat állított fel, ezekhez szükséges belső telkeket vásár útján kész pénzért szerezte meg, s így szülemlett a magyar földön különben ily természetüleg ismeretlen curiák serege.

E nép gyermekei kiházasításakor felosztá telkeit, odaadá örökösön a külső fekvők egy részét, önálló külön telkek állítottak fel általuk, vagy más idegen telekhez csatoltattak az ilyen módon örökösön kiadott fekvők.

E nép halálozás esetében, a községi előjárók, s legtöbbször a vidéki osztoztató jelenlétében, de akárhányszor minden hivatalos közbeelegedés nélkül is; a hagyaték belső- és külső fekvőket, házakat stb. 4—5 s több gyermekek meg oldalatyafiai közt felosztatá; több részekre oszlott két-három telek alakult, egyből földek vitettek el és ragasztattak más telkekhez.

E nép falusi előjárói erdőrészeket adtak el, kiirtás és más természetménagementre használás végett; e nép az erdő-tilalom áthágóitól bevett pénzbüntetésekét saját tetszése szerint községi célokra, templomépítésekre stb. használta fel; a nép oly ura és szabad rendelkezésű tulajdonosa volt 1848-ig s ma is mindennemű fekvőinek, mint akármely brassói polgármester, prázsmári vagy her-

mányi szabad szász polgár, avagy akármely német herceg, avagy ám legyen, magyar nemes ember.

A Brassó vidéki 10 magyar községben ezer ívre lehet összegyűjteni az ilyen szabad rendelkezést tanusító örök vásári, osztályos ajándékozási stb. okmányokat; a birtokszabályozási nagy perhez 26 darab ily okmányokat mellélkeltem, — és czáfolatom 112.—115. lapjain többeket ezekből okadatolás érdekében kinyomattam.

Ezen okmányok, ezen ténylegesen örökös állás és szabad rendelkezési jog, egyedül is eléggé tanusítja, hogy Brassó város közönsége jobbágyokkal nem birt Brassó vidékén, hogy nemzetfeleinkre a jobbágyi criterium nem alkalmazható, és hogy azok, valamint 1848-ig, úgy ma oly szabad rendelkezésű tulajdonosai egyénileg belső telkeik és járulékainak, községileg pedig határaikon tállátató minden erdők és közhelyeknek, mint a brassói polgármester, brassói communitás elnöke, saját háza, saját majorja és a városi közönség a Brassó város községi birtokoknak.

E fontos igazságot erősíti még

2. Azon körülmény és megint el nem dugható igazság, melyszerint a megyei a valódi donatarius nemes ember használatában volt jobbágy minden urbariumok tanusítása szerint az uri robotot, uri szolgálatot és taxát a birtokában volt fekvőkért teljesítette.

Ezen községekre és lakosaira erőszakoltattak és bevinni megkiséreltettek 1761-ben, 1780ban, 1786-ban és 1819—1820-ban különböző nemű ugynevezett urbariumok, melyeket e nép soha el nem fogadott, a mit tanusit az 1786-beli 822. főkormányászéki szám alatt található és minden községeket illetőleg a birtokszabályozási nagy perhez csatolt urbarium 1-ső pontja. Ezen urbariumokban nemzetfeleink fekvő birtoka sehol se tétetik uri robot alapjául, sehol az 1819. — 1820-beli összeíráson

kívül említésbe se hozatik, hanem mindazon urbariumok 1-ső pontjában a községek lakószájába azon felelet adatik és iratik is le, miszerint »vagyon urbarium, mely is hozatott 1780-ban április 5-én, melyet ide adnectalunk, de mi a szerint a szolgálatot nem teszszük, hanem a mi mostani adózásunk szerint pénzben, a fejről fizet egy jobbágy 2 forint 16 krt, ennek özvegye 30 krt stb., — czáfolatom 68—69. stb. lapjain ugyanezen urbéri összeírásokban az 1819., 1820-belit sem véve ki, iratik, hogy az erdőket szabad akaratuk szerint használják kereskedés-, épület- és tüzelésre szükséges fára, s az égett borfőzéssel, melyből a hétfalusiak nagyobbreszint élnek és télnék idején kereskednek; az 1819—1820-beli urbéri összeírás 4-ik kérdése 11-ik pontjában már a pálinkafőzést illetőleg azon szójáték tétetik, »midőn megtiltva nincs.« E pont is elég bizonyíték arra, hogy Brassó város comunitásának nemzetfeleink birtokával semmi köze nem volt, a felett nem rendelkezett, az urbéri szolgálat alapja nem lehetett, csak a személyekkel volt némi viszonya, innen a személyenként fejtől felirt és vont készpénzbeli adózás; 1819—1820-ban már taxa, de itt is csak fejről és személyről van szó.

Ha meggondoljuk, hogy minden elősorolt urbariumokat a brassói tanács és comunitás tagjai készítettek és irtak meg, még pedig úgy, hogy soha egy írástudó is ezen iratokat a községek részéről alá nem írja, hanem mindenikbe csak keresztvonással jeleztetnek, a hagyomány és néptudat szerint is soha jelen nem volt községi lakószáj, mint aláírók; okvetetlen a nem érdekelt és minden szenvedélyen felül álló olvasó és bíró meg kell hogy győződjék, miszerint: bár a tanács és tagjai saját érdekében készítettett e munkálatai nemzetfeleinkre és századoktól fogva együtt lakó román honfitársakra kötelező nem lehet, mégis éppen a város által saját érdeké-

ben és részes földesurrá lenni kívánó társai által készített ezen munkálatok bizonyítják, hogy a töröcsvári várhoz tartozott magyar községekben és azok határain jobbágy, jobbágyföld és Brassó várossának tulajdona semminemű fekvő, korcsoma vagy malomjog, erdő, legelő stb. törvényesen nem létezett és létezik, — és a 2 frt 16 kr. stb. fejről való adózás, robot helyettesítője nem lehet, hanem helyettesítője ezen adópénz azon régia taxának, melylyel terheltén éppen úgy, mint minden Brassó vidéki szabad szász polgárok az 1500-ik évben, a nevezett közönségek lakosai Brassóhoz és vidékéhez adnectáltattak, s a melyet a vár- és szőlőri szolgálat megszünte után Brassó városa közönségének semmi joga nem volt öngazdagodásra fordítani, hanem ha már e népnek fizetni kellett, a kincstári és országos adóalap gyarapítására lesz vala fordítandó.

3. Feltéve de meg nem engedve, a mint előbb is mondtam, ha sikerülne is Brassó város közönségének a fennebb elősorolt valóságok ellenére az 1651-beli Rákóczy-féle feltételes szerződésre, melynek egyetlen egy pontját is Brassó soha sem teljesíté, s a melyben a család csere alapjára felhozott községek ma is mind a Brassó város használatában vannak, a törvényesség színeét nyomni, az erdők osztályainak hely nem adathatik azért, mert ezen erdők, minden bokor, a mi a töröcsvári várhoz tartozott, magyar községek határain összesen találtak, minden legelőhelyekkel együtt, a mint fennebb tanusítám, 1777., 1780—1785. stb. években kiadott kir. udvari főkorlátnoksági legfelsőbb határozatok és végleges rendeletek szerint e nép szükségei fedezésökre egyedüli életbiztosító alapul mellözhetetlen és szükségeseknek határozottak, szabadságukban hagyatott tiltott- és épületfára alkalmas erdőket azokból nevelni, tetszésük szerint, mindenütt fáizni élelmük és saját fenntartásukat,

valamint az adót ezek fája elárusításából és felhasználásából eszközölni, kiszerezni; maga a fogláló város és lenni kívánó földesur, a mint fennebb jelzem, 1817-ben, 1769. főkörmányszéki szám alá beadott nyilatkozatában határozattan mondja, hogy nemzetfeleink és társaiknak egyedüli életbiztosító módjuk és alapjuk az erdők és ezek fájuk, meg a legeltetés szabad használata, a miért igen törvényesnek látszik az előzmény Brassó város községének 1776-beli július 18-ki 5375. főkörmányszéki számok alá beadott, azon egyszer az igazságnak megfelelő kérelme, a melylyel csupán közigazgatási érdekekben kérelmezi a királyi főkörmányszéktől azon magas intézkedés kibocsátását, — a melyszerint a királyi főkörmányszék követését rendelné azon tanácsi intézkedéseknek melyekkel nemzetfeleink határain találtató erdők erdőszeti szabályok szerinti használata a nép érdekében rendeltetnék el.

Bácsfalu és Türkös községek által a Csorgó stb. erdőrészekben 1870-ik év folytán a földesurrá lenni kívánó város által levágtatott 200 öl tűzifa megtorlásául kezdett és jelen év augusztus 25. és 29. napjai közt a helyszínen lejártatott tárgyalás 14 tanuk kihallgatásánál alperes város augusztus 25-én jegyzőkönyvre adta és beismerte, *hogy a felperes községek fizették az erdőpásztorokat, minden tanuk, — ki nem véve alperesi város tanuját is — egyhangulag eskü mellett tanusíták, a mint fennebb is felhoztam, hogy Brassó város, mint földesur a kérdésben levő erdőket soha se használta, fáizást azokban nem gyakorlott, erdőpásztorokat nem tartott, se fizetett, hanem a községek és elöljáróik, mint községi szabad vagyion és tulajdon felett, minden részben rendelkeztek és a város, mint állítólagos földesur csak 1855-ik év végével foglalt el minden erdőket, rakott reájok erdőszöket és erdőpásztorokat, s gyakorol ma a 600-adot meghaladó időközön keresztül községi tulajdon és szabad földbirtokos nép összes erdői fe-*

lett határtalan jogot, pénz és személyes fogsággal büntették a saját erdejét használó népet; sőt még saját erdőszei által önkényüleg a leghozzáférhetetlenebb és távolabb helyeken a szerencsétlen nép használatára kimutatott erdőrészekben vágott ölfákat és Zajzonban a Dank havasában s más helyeken erdőszei által elkoboztatni, elvitetni engedi.

E tények elvitázhatatlanul tanusítják, hogy ezen erdők és legelők minden kiterjedésökben községi szabad tulajdonok, az 1791-beli 26. és 1847-beli 5. t.-czikk értelmének és szabályának megfelelőleg községi szabad erdőknek kell hogy tekintessenek.

Ha nem állana és bizonyított nem volna az, hogy ezen erdők az 1854-beli jun. 21-iki urbéri nyiltparancs 48-ik §. megfelelőleg közösen nem használtattak, tehát szabályozásnak helye bennök nem lehet; hanem állana az 1812-beli 34. t.-czikk, melyszerint azon havasi szabad községekben, a hol a fő élelmiforrás az erdőkben alapszik; erdőszabályozásnak helye nem lehet, s némely esetekben *csak a gyakorlat használathoz mérten felszámított részt követelhet az osztályt sürgető, most városi közönség*; mert itt bebizonyított, hogy a kérelmes közönségek kirekesztőleg használtak minden erdöket; erdő és közhely szabályozásnak helye nem adattathatik senki által állam- és nemzetgazdasági érdekekben is, mivel ha ez megtörténnék, nemcsak a százados bitorlás és tulajdon foglalás szentesítették, nemcsak tanusítottan szabad vár népek kereszteltetnék el urbéreseknek, — hanem 40,000-et meghaladó szabad és munkás nép fosztatnék meg egyedüli élelmi forrásától, — és egy-két ezen jövedelmeket elnyelői brassói egyén érdekében, e népnek s nemzetfeleinknek, hazánk és nemzetiségünk érdeke ellen ki- és elvándorolni kellene idegen országokra.

Bebizonyítottam a fennebbiekben, ugy czáfolatomban,

valamint a birtokszabályozási, az 1871-beli 53. t.-cikk 82. §-a által kegyes figyelemre méltatott birtokszabályozási perekhez mellékelte adatokkal, miszerint említett nemzetfeleink személyileg és fekvőkben soha jobbágyoknak bebizonyítva nem lettek; bebizonyítottam, hogy a város donatione medianta curiákkal nem bir, hanem azokat egyes szabad polgároktól vásárolta össze és foglalta Türekösön, Hosszúfaluban, Zajzonban és Pürkerecen, — bebizonyítottam czáfolatom rendén és itt is, hogy a város, mint állítólagos földesur, soha az erdőket és legelőket, kivévén a kopasz havasi foglalásokat, és a hol curiák léteztek, ezekben szükséges tüzelésre való fa kivitelével, nem birta, nem használta, és mégis 1855-ik év végével az elhagyatott és nemzetfeleitől elfelejtett nép, minden erdőit, különbség nélkül a tisztelt városi közönség elfoglalta, idegen erdőszöket és erdőpásztorokat rakatott reájok, vaskarral őrizteti; az 1858-ik év első napjain kezdőleg Erdélyre nézve kötelezővé vált erdőtörvény 10., 14., 20. stb. §§-ok mellőzésével az említett évig tulajdonos és szabad használó nép és törvényes képviselők kihallgatása mellőzésével a legtávolabbi és leghozzáférhetetlenebb havasrészekben erdőrészeket kurta öl fához szabott mennyiségben rendelt fáizásra. Betiltotta az épületfát, e mellőzhetetlen eszközfának ezen erdőrészekből s használatát, — és hogy a nép a reáerőszakolt erdőrészekből is épületfát ne vágthasson, nemzetei számára ne építtethessen, több százados és kormányilag szentesített gyakorlat és jog szerint, egyik főélelmiforrásául el ne árusithassa, — rákényszeríti a népet, a legkeményebb büntetés alatt, hogy a legszebb épület- és eszköz-fákat kurta ölbe vágja és haszonvehetlenné tegye.

A miden oltalom és képesített vezető nélkül élő, rendszeresen vezető nélkül tartott nép egyik, a nép érdekének előjegyzője, de nem nevezem meg, mert elűzik

s szászt választanak helyette; közelebről kezembe adott egy hivatalos, 1855-ben április 30-án, 1726. és 3895. sz. a. a cs. kir. Kreisamt által kiadott határozatot, melyszerint a közönségek panaszára, az épületfának azon évben pénzbecsárba kezdett adásáért, a brassói tanács és communitás kérdőre vonatván; a communitásnak ebruár 3-diki nyilatkozata alapján, a tanács április 25-én, 2532. sz. a. a Kreisamthoz azon nyilatkozatot teszi, — hogy miután az épületfának pénzért adása 1851-ben megkísértetett ugyan, de felsőbb hatóságilag csak Vledényre nézve hagyatott helybe, a panaszló töröcsvári közönségeket illetőleg pedig azonnal beszünttetett, — itt kezdődik már a java — a brassói communitás tekintettel az urbéri megkezdendő szabályozásokra, míg ezek lejárnak, ezen közönségek és lakosaitól épületfe-taxát nem kíván, és erdőszcinek meg is tette ez érdekbe a rendelést.* — Ezen törvényes nyilatkozat következtében a Kreisamt a panaszt elenyésztettnek nyilvánítja, s utasítja a Bezirksamtot, hogy a panaszló községeket erről értesitse, aláírván Grüner. — És mégis ma és 1860-ik év után e szegény örökké csak erdői fájából élő nép, egy háznak, eresznek, istálónak stb. saját élet- és családja fenntartására szükséges fát, saját erdőiből drága áron kell hogy czoll mértékre vegye, vagy Oláhországba kell menhelyet keresni fainak, — az iskolaépítésekkel, mint Tatrang fel kell hogy hagyjon, vagy könyörödmányra kerüljön.

Ezen jogerőre emelkedett jogos határozat alapján azonnal, a mint megkaphatám, idei jun. 23-án a brassói tek. tanács 5406. számja alá adott kéresemmel alázatosan kértem, hogy összeszedve az előadatokat, azonnal az épület-fának pénzért adását szüntesse be, fennhagyván kizsartolt képviseltem jogát, a törvénytelenül beszédett tömérdek pénzek visszakövetelhetésére. — És mit

cselekszik a közhivatal, a tanács!!! Felelet, nem vonja kérdőre a communitást, nem szerez előiratokat, nem rendel tárgyalást, — hanem idei augustus 20-án 6655. tanácsi szám alatt, a közhivatal, lenni kellett közjogvédő, röviden elutasít, azon indokból, hogy a volt jobbágyot nem illeti épület-fa. — September elején felebbezést adtam be. Szembeszökő a jogtiprás, ezerenként zsaroltatik ki a nép, mely megevo kenyerét is a piacról veszi, de miután Türkös és Bácsfalu hasonszinezetü ügyében a belügyi ministeriummal két évig és tán három terjedelmes felebbezéssel felelgetöztem, mig §-t teremtének, — féltő, hogy ezen elnyomott jog is akkor hivatik életre, — a midőn 27 ezer lélek koldusbotra jutott.

Hogy a megszorult népet kiaknázhassa, az egyebekben nem alkalmazott, erdőtörvény árszabályaihoz mértén a népnek és községeknek, sőt még a népnevelési intézeteknek, mint Tatrangon történik, csak drága áron szolgáltatja ki a nép saját és 1856-ig kirekesztőleg birt erdőiből, az épületfát.

Állanak a hirhedt birtokszabályozási perek, a melyek csakugyan, ha minden fennebbi adataim légből merítettek és nem igazak volnának is, — közös tulajdont nem tanusitanak; bizonyos az, hogy minden szabályszerű tárgyalás, a nép és törvényes képviselői kihallgatása mellözésével a nép tudtán és akarattján kívül állította fel erdőszeti hivatalait, szoritotta minden kiszámítás nélkül és százados gyakorlat és szokásoknak meg nem felelő erdőrészlet használatra, — bebizonyított, hogy a város nem tudja mi az övé, áll az 1871-beli 53. t.-cikk 82. §-a, mely kimondja, hogy az eddigi törvények és szabályok a jelenben elnyomott vár szabad népek községi birtokaik ellen támasztott birtokszabályozási perekre nem alkalmazhatók, új törvény kell, hogy alkottassék: röviden tanusítatott, hogy a város mai napig a községi

birtokokra nézve tulajdonosi jog törvény által biztosítva nincs és mégis mi történik?

Nemes Brassó város közönsége a kebelében birtokos és részes földesur által vezetett hosszufalusi királyi járásbiróság előtt az erdőkből élésre, multhatatlanul terelt családonként csak 1112 $\frac{1}{2}$ □ öl szántóval általában biró községi lakósokat, a nép tulajdonába, saját rétjeik és kaszálóiik vagy szántóiikba levágott fákért, az erdőben imitt-amott elhullott száraz ágak hordásáért, mint erdőtörvény áthágást elkövetőket, százankénti panaszokkal üzi pénzbírság és személyes fogsággal büntetteti; számba nem véve és tekintetre nem méltatva azt, hogy a pertárgya tulajdon, hogy az erőszakosan és tulajdonos fél mellőzésével feltolt, bármely nemű rendszabály áthágása bünesetet nem alkothat, s megsértése törvényes államban pénzbírságot és személyes fogságbüntetést maga után nem vonhat.

A miveltség pártolását saját érdekében tanusítani törekedő brassói tanács és városi communitás, a midőn jelen év május 15-én, a 3500 lelket meghaladó mindössze 398 hold 673 □ öl rosz havasi szántót biró Tatrang közönsége és népei, a kik egy lelkészt, ennek segédet, négy gyermektanítót és községi szász jegyzőt tartanak és 470 gyermeket jártatnak iskolákba, a 4-ik iskolaterem és 4-ik tanítói lak köből épüendő falaihoz és fedeléhez szükségeltető faanyagoknak, közigazgatási tekintetben engedélyezésökért a brassói tekintetes tanácshoz kérelemmel járultak; bár minden fa, szakértő által czol számra fel volt számítva és kimutatva, bár azon erdőkből kértek, melyet e község századokon keresztül szabadon használt és községi tulajdonnak tart, — a három hónapig visszatartott magyar kérelemre, jelen év augusztus 25-én kézbesített 5824. tanácsi számok alatt kiadott német fogalmu határozattal, melyet a községben a szász

jegyzőn kívül senki sem ért, el- és odautasított, hogy készpénzfizetés és árbecs mellett engedélyezhető csak a fa, hogy ily áron, ha tetszik újból folyamodjanak, s akkor a határozat másodszor fog kiadatni.

Nem áll hatalmamba ecsetelni a fájdalmat, a mit ezen szándékosan három hónapig visszatartott és akkor kézbesített elutasító válasz okozott, a midőn már építetni többé nem lehet, s a midőn az ön keze munkája után élő derék nép, ha gyermekeit taníttatni kívánja tantermet és tanítói lakot, minden szegénysége mellett, drága áron bérelni köteles.

Ezen tanácsi intézkedés ellen folyamodás, követlenül a m. kir. közoktatás- és vallásügyi ministeriumhoz adatott be, — az eredmény figyelemmel váratik, s ha a nép jogai és tulajdona háttérbe szorítása úgy, mint eddig csak palliativ s mindkét félnek szolgálólag adatik ki, ha a fennebb röviden vázolt 600-dos mulasztások ez esetben is egygyel szaporodnak, a nagy emlékü báró Eötvös József dicső személyes buzdítása által felébresztett nemzeti erő és áldozatkészség, alig ha csak a derék tatrangiakban, hanem minden magyar más falukban, ha nem is örökre, de legalább nyílt, határozott és minden mellékérdekeket levetkező pártolás nyilvánulásáig, el nem lankadnak.

Ezen nép- és nemzetfeleink, a kik összesen 6038 önálló családból 4261 hold rosz havasi szántó mellett 2580 számot meghaladó gyermekeket taníttatnak, községekben, 8 lelkészt és segédlelkészt, 20 oskolatanítót, jegyzőket, községi előjárókat, stb. tartanak és fizetnek, — ki van rekesztve egyedüli élelemforrása, az erdők használatából, idegen erdőszők és erdőpásztorok üzik és büntetik minden lépten, oskolai és községi szükségletekre, s egyáltalában minden építésekre mellőzhetetlen faanyagokat saját nevelte és használta erdőiből csak

pénzért, a melylyel nem bir, kaphatja; papjai, tanítói számára egyedüli örei, ha érdeke mellett felszólalnak, üldöztetnek, — s minden kitelhető módon tekintélyök aláásatik, — és különösen akkor, midőn az 1856. évig csak a nép és erkölcsi megvallásos intézeteik által használt erdőkben, most már azon szembeszökő gyakorlat állittatott fel, hogy a különben is alig élő eclesiai és tanítói személyzet tüzi-fa illetőségével odaszorittatik, s onnan köteles hordani, a honnan a hozzáférhetetlenség és messziség miatt, még az igás vonattal ellátott többi polgárok is a fát bizonyosan, meg nem érő idővesztés, fuvar és pénzköltséggel is alig hozhatják el; míg ellenkezőleg az 1855-ik év végén beerőszakolt két erdősz és melljök adott alig ha nem 10 annyi erdőörök a nép, a lelkészek és tanítók mint tulajdonosok boszantásával a legközelebbi, a legjobb és tiltott erdőkből vágnek, vágatnak saját használatukra, állítólag bérökben adott fát, melyet ugyan ők elárusitnak, de mégis mindig elég tüzelési fa felett rendelkeznek; semmi kétség, hogy a kormány érdekében is igazságot szolgáltatni sürgös, még pedig mielőbb.

Szomoru tény ez, de a nép nem mer ellene fellépni, még panaszlólag is, bizonyított, hogy 1855-ig a város semminemű embere azon erdőkre fát nem vágott, s még is ma a nevezett hivatalnokok és szolgák szabad gazdaságot üznek, nincs kinek panaszolni; a magyar és román hivatalnok messze Fogaras vidékén és Háromszéken van és a mig, ha merne is valamely községi tag panaszolni, a közvetlen előjáróságtól elégtétel érkeznek is, az erdősz, a hivatali előjáró egy személyben földesurak is, alig ha tizezeres árát, más uton be nem vétetik és veszik panaszlótól, isten mentsen minden magyar hazafit és polgárt ilyen élettől, ilyen birtokviszonyoktól és ilyen nemzeti pártolástól, — nem kell csodálkozni, ha a Brassó

vidéki 25,000-et meghaladó magyarság közül, különösen a közelebbi és jelen évi történetek utáú, és a midőn egyetlen egy magyar ember sincs hivatalnok; ha volna is, a ki védelmére áll e népnek, a tapasztalat szerint csak háttérbe szorítás és lealázás tárgyává lesz.

A mint bizonyított, a Brassóvidéki vár- és szélőrszabad nép községek minden erdőket és közhelyeket, mint községi tulajdont szabadon birtak és használtak 1855 év végéig, a cataster felállásakor, mint községi tulajdonok, mindezek a tulajdonos közönségekre is irattak és hitelesítették is, — az ily módon közokmánynyá vált telek- és földkönyveknek, a községekre, mint tulajdonos és használóra történt felírást tanusító lapok, ma nem léteznek, kivágtattak s más lapok ragasztattak az eredetiek helyett, — a jeleni telekkönyvvezésnél nem használó és bírláló községekre, hane m a törvény tiszta szavai ellenére nagyobb részint, a soha birtokba és használatba nem volt városi közönségre iratnak, vagy pertárgyául jegyeztetnek, — a minden vezető- és oltalmazó nélkül levő népnek százával teremtetik per, — mely a terrorizálás és tudatlanság, meg szegénység miatt bizonyosan egy év alatt elévülve, a nép tulajdon fekvőit, szabálytalan eljárás következtében elveszti, három százados e modorban gyakorolt elszegényítési sistema e néppel szemben.

E nép, nagy szorgalommal megtakarított fillérei árán falui közvetlen szomszédságáig benyuló, a népmonda szerint sajátjuk volt. Prázsmár, Hermán stb. százsz községek és lakóseitől több 100 holdakra menő és egymással összeköttetésben álló, semmi idegen birtok által meg nem szakasztott szántóföldeket örökös vásár útján kirekesztő tulajdonokká tettek, — szántják, vetik és pedig évenként; mivel a tarlóra vagy ugar földre, saját tulajdonára, marháját ki nem bocsáthatja, hacsak 4—6 frt büntetést fizetni nem akar, — a tarlót, ugarlegelőt, bár az örökös

kötlevélbe eladó, erre jogát fenn nem tartá, eladó használja erőszakosan, — több falvak örökösön tulajdonukká tett fekvőkre nézve a perfid eljárás és előjárók miatt, ma időleges szerződésekre szoritvák, s az 1850. évben 40—60 kr. taxák darabjától, ma 5—8 frtra emelték, — és mindezen nyomorok és tömeges nemzetfeleinket koldusbot éz megsemmisüléshez vezető visszaélések eredményei, a mindég nemzetünkben tulsulyba összeállítva volt, kormányvezető férfiak közönyösségének köszönhető.

A magas kormány és nemzet haladéktalanul kell, hogy itt intézkedjék, különben az öntudatra és életre ébresztett magyar nép és valóban, sok és jeles intelligens meg tehetős vezetői, jelenben és jövőben reményt veszelve, akkor, midőn a helyzet és számszerinti többséggel is, ha nem is főlényben, de legalább egyenlőségi arányban tudott vala emelkedni, a többi volt egyetértő nemzetiségekkel, — a két ősz nemzet elvállik, szétoszlik s egyedül parancsoló és rendelkezővé válik azon rész, melyet, hogy mennyire barátja fejlődésünknek és nemzeti életünknek eléggé tanusítja a történelem.

A közelebbiről említett körülmények tárgyazzák a töröcsvári vár népei, jogi és tulajdoni s ezzel összekötésben levő állásukat és kifejlődésüket, — elég szomorúak arra, hogy a kormány és nemzet figyelmét sürgetőleg magukra vonják, de egyszersmind vigasztalók is, mert tisztán áll és bizonyított az: hogy e nép nem jobbágy, földje nem urbéres, s mindazon tulkapások és eltulajdonítások, melyek ezek ellen történtek, csak szabályellenes foglalások, a törvények, a 600-dos szokás és gyakorlat szabadnak tünteti e népet és birtokát, s a midőn az 1871-beli törvényhozás azon bátorság, azon bírói higgadt elszánással birt, melyszerint az 53-ik t.-czikk 82. §-ba kimondta: hogy ezen nép közvagyonát és jövedelmét illetőleg új törvény kell, hogy intézkedjék,

könnyen és rövid szavakban kimondható lesz: hogy a földesurrá lenni kívánó, de törvényes qualificatióval nem bíró földesur, a brassói városi communítása, birtokrendezési kereseteivel elutasittatik; s az alperes közönségek határain találtató erdők és közhelyekben, csak az 1848. bérlői által, a bebizonyítandó hözönségek és ezek erdőiben meg legelőiben törvényesen szerzett birtok- és rendszeresen gyakorlat használat irányában illeti meg használati részesedés, mint akármely más polgárát e helyiségeknek.

Hanem miután e nép s jóra való vele élő társnemze úgy minket, valamint kormányunkat kell hogy érdekeljen, miután ha jelenben nem is a fölényt, de legalább a paritas elvét életre kell hivnunk, s a magas kormány és nemzet figyelmét erre is vonni hazafiui kötelességünk:

4-er. Van Brassóban és vidékén a legutóbbi népszámlálás után 22.500 magyar, 61 örmény, 277 izraelita összesen 22.838 magyar, van 3500 német a kik nagyobb-részt a közelebbi múlt választásoknál a magyarokkal szavazni akarva, biztos reményt nyujtának, hogy inkább a semmi separatistikus tendenciákkal nem saturált s egy erőteljes államot óhajtó magyarokkal szövetkeznek, mint mással, és így tenne a magyar érdekü lélekszám 26338-at

Szász vagyon városon és vidéken összesen 24388.

Oláh, ide számítva mindazokat, a kik a vidéken és városban 6000-et meghaladólag semmi birtokot vagy pedig csak egyes háztelkeket birnak, tesznek összesen 32653 lelket.

Van szerencsém ismerni a magyar és oláh intelligencia jelesebb férfait; tudom, hogy mind a haza, a törvényes és eszélyes kormány hívei, tudom hogy egyike is e nemzetfeleknek Brassó vidékén és városában egymás felébe magát erőszakolni nem kívánja, s éppen ebből következtetve tudom tapasztalatból is, hogy a kor-

mány a nemzet és az ország érdekét, valamint Brassó város és vidéke előmenetelét mindenkben egyesített erővel és egyetértőleg előmozdítani, elősegíteni kívánják és valamint eddig, úgy ezután is egyetértőleg válllvetve minden áldozatra készek, de épen azért, hogy ezen két nemzetiség az alig 83000-et meghaladó népességből 58,951 lelket foglal magába, s bizonyosan kétharmadát a városi és vidéki pénz- és véradónak, s mindennemű államkötelezettségeknek hordozza; emberi és polgári kötelessége a 24388 lélekre menő összes városi és vidéki száz honpolgártársaknak, hogy elvégre már a két más nemzet háttérbeszorításával nemcsak egy helyt, hanem mindenütt felhagyjanak; s a mi akkor, a midőn a magyar és oláh, s ezekhez tartozó más jeles nemzetiségek minden terükbe és fizetésekbe, ha nem többet, bizonyosan két annyit fizetnek és hordoznak, mint száz atyánkfiai; eljött azon idő, a midőn a Brassó város és vidéki száz atyafiak a paritás elvét el kell hogy fogadják, s a terhekben egyedül eddig részesülteket, a hasznosokba a népeknek élet és tekintélyt adókba is részesítsék és maguk mellett egyenlő állásba feljutni ne csak elnézzék, de egyetértőleg, sőt jóakarattal magukhoz karolják.

Szükséges, hogy a magyar- és román nemzetiség tanácsi-, közönségi-, vidéki- és mindennemű más hivatalokban és szolgálatokban teljes kézséggel és barátságosan részesíttessenek; különben a más két összesen a száz atyafiaknál sokkal nagyobb számban levő nemzetek bizalmatlansága a vidéket és várost oly szomoruan sújtó széthuzás soha meg nem szünik, közérdek és haza veszít és alig ha az nem kerül felül, a kire legkevesebbet számítanak.

A nagyobb nemzetek már tetterőre ébredtek, a magyar törvényhozás körülírta és biztosította jogaikat; a törvény egyik nemzettől se kívánja nemzetisége fel-

adását, de épen ebből kifolyólag a tisztán 22500-ra menő ház- és földbirtokos magyarság a vidéken és városon, tovább el nem nézheti és türheti, hogy nemzeti érdekeiket semmi tekintetben nem képviselő és képviselhető, tisztán szász hivatalnokokból álló tanácsi és közönségi, ugy közigazgatási tisztviselők, ecclesiai előjárók, s közigazgatási tisztek rendelkezzenek vagyoni, tulajdonjogi, vallásos és szellemi érdekeik felett.

Éppen ez eset van a románokra nézve. Magyar és román, tudtam szerint, a városi tanácsba egy sincs, s alig ha egy-kettő a községi és egyéb képviselőkénél, közigazgatási hivatalnok pedig, a kitől igen is egyedül függ, minden életjeladása, — a független vezetésre alkalmas földbirtokos hiányában, egyedül álló vidéki népnél, — megint mind csak szász nemzetiségű. Ezek a Brassó vidékén és városában oly kirívóvá és szükségessé vált magyar- és román érdekeket nem képviselhetik, elő nem mozdíthatják; s nem is lehet ezt tőlük kívánni akkor, a midőn minden hivatalnok jelenleg földesur és peres ellenesse is kormányzattainak. A mely szomorú viszony és az előbbeni kormányoknak közönyös elnézése, bizonyosan a fő ok, hogy Brassó városa deficitben van; hogy Brassó városa jeles polgárai, állítólagos számolási hiányok miatt kereset alatt állanak, s hogy Brassó városán és vidékén, a szász atyafiaknak tett annyi és oly számos közelebbi engedmények után, a szászokkal egyenlő számu magyarság nemzetiségi-, tulajdonjogi-, és vallási tekintetben teljesen háttérbe szorítva van.

Brassóban és vidékén a 22,000-et meghaladó tiszta magyarságnak, ide nem számítva a százezer lelket meghaladó székely nemzet mellözhetetlen érdekeit, nincsen egy tisztán magyar jellegű leány- avagy fiu felsőbb avagy első nevelő intézete, — a mióta a magyar községek is-

koláikat felekezetenküliekké a törvény és állam érdekében nyilvánították, a tanács stilussa szerint: confessionslose 112, — a nagy javadalmu és jövedelmü Brassó városa és vidéke semminemü segítség és segedelemmel előmenetelökhöz és gyarapításukhoz nem járul, sőt mint Tatrangnál, az eset a népnevelési érdekekben az iskolai tanító- és tanuló teremhez szükséges faanyagokat a községi, ám legyen most közös, erdőkből is pénzért és akkora utalványozták, a midön már építeni nem lehet; a hosszufalusi állami felsőbb népiskola alig ha nem tanácsi befolyás következtében belső telek nélkül maradt, s a különböző szinezetek alatt tévutra vezetett gyenge nép, mert németül nem tanítanak, a gyermekintézetben, oda tereltetett különösen a tanítási kényszer beszüntetésével, hogy gyermekeiket különböző ürügyek alatt visszavonva, az év végével csak öt szál gyermek állott vizsgát, s kedves alkalom nyújtatott ezáltal illetékes főszemélynek nyilvánítani, ilyen intézetre, tanodára az állam nem költhet!!!?

A fennebbi bajok és egyedüli szász hivatali kormányzat eredményezi, hogy a midön az új iskolai törvények értelmében a népnevelési egylet befolyása a hosszufalusi állami felső népiskolára beszüntettetett, s minden e feletti rendelkezés a Brassó városi és vidéki határozó többségben szász iskolaiszékre kell hogy bizassék, azon derék lelkészek és tanítók sóhaj- és fájdalomteljes nyilatkozatait kelle hallanom, a kik épen időt, vagyont és mindent áldozának nemzeti érdekekbeni létrehozásában; tartván attól, hogy a halhatatlan tiszteletü báró Eötvös József egyik nemzeti dicső emléke, már a születési és létesülési bajok kiállása után semmisül meg!

Van Brassó városában és vidékén 2068 ref. vallásu magyar: a törvény és állam érdeke biztosította e népet, hogy nem bántva, a mások nemzetiségét, de sőt előse-

gitve, saját gyermekeit magyaroknak és saját vallásában neveltetheti: iskoláját a törvény értelmében felekezetenkívülivé nyilvánította, — a kormány közös költségen iskola felállítását rendelte el, — tudomásom szerint a kormány a törvények alapján pénzbüntetéssel igyekezett, számtalan kérelmek és sürgetések foganatosítatlan maradások után, Brassó város hatalmas közönségét, köz-költségen felállítani az iskolát; semmi eredmény nem koszoruzta ez igyekezetét, a Brassó városi és vidéki fennebb érdekelt nagy többséggel szász iskolaszék október 24. 1871, egy veres boritékba fogott nyomtatott röpirattal felelt és fizetett, — a gazdag Brassó város közönsége nevében megtagadta segédkezését, a 200-at meghaladó magyar reformált vallású gyermekek közül, minden jellel mellett a helyi derék lelkésznek, csak 60 gyermek fér be a kis iskolaterembe, az is minden egészségi szabályok ellen szinte egyik a másik hátára szorulva; 140 magyar gyermek s az ezutániak, magyar jellegű tanterem és tanító hiányában, szerteszét eljárnak, nemzeti érdekünket nem képviselhető más iskolákba vagy az állam és törvény érdeke ellen; minden cél- és érdek nélkül vesztegetik el idejüket, s tudatlanul nőnek fel.

Ha Brassó vidéke szász földhez tartozik, akkor az *Andreanum privilegiumban* előforduló kitétel „a *Viros usque ad Baralt unus sit populus*” nem azt teszi, hogy a szász atyafiak és honpolgártársak, ezen nagy országrész minden jövedelmeit és hasznait saját nemzeti érdekekben használják fel, hanem azt, hogy mindazon ősnépek és azután szaporodottak, kik a kijelölt földet lakják, terület és kötelezettségeit hordozzák és teljesítik, legalább vagyoni állásukhoz mérten részesüljenek a hasznokban és javadalmakban is, — ha tetszett örvendeni a brassói szász atyafiaknak, a midőn 1848-ban a magyar nemesség és aristokratia diplomáit, privilegiumait letéve

mgát személyileg a törvény előtt és a közteher viselésre nézve az utolsó bolgárszegi almakereskedőhez egyenlőnek nyilvánította, tessék a brassói magistratus és közönségnek is a magyarokat és oláhokat háttérbe nem szorítani, tessék a közjövedelmeket pontosan és úgy kezelni, hogy azok különböző tisztársaik kezeik közt el ne olvadjanak, hanem megtakarítatva a társnemzetek jogos igényei előmozdításra is fordíthatók legyenek.

Száz ennyit lehetne Brassó városa és vidéke jogi, tulajdoni, vallás és mívelésügyi teendőiről irni, de miután eddig is elősorolásonnal igen messze terjedtem, habár, mint szakértő és ezereinek e népből képviselője kötelességem a nép és igazság érdekében a valót és törvényest megírni; miután bebizonyítottam, miszerint:

a) a töröcsvári várhoz tartozó népek méltatlanul, törvény és történelem ellen korlátoltatnak tulajdonuk használatában, s épen ily alapon sujtoltatnak élelmiszükségleteik megszerzésében pénzfizetések és büntetések által; miután tanusítottam:

b) miszerint említett népek ugy saját élelmiszükségleteik, valamint népnevelési feles költségeiket illetőleg, egyedül az erdőkre és közhelyekre utalvák törvény és felsőbb rendeletek által; miután tanusítottam, hogy:

c) Brassó vidékén és várossában általában a magyar és oláh 58991 lelket meghaladó többség, s különösen pedig a 22,000 bizonyos körülmények közt 25,472 lelket meghaladó magyarság a közönyösség következtében vagyoni, tulajdoni, vallásos és mívelődési tekintetben van veszélynek, s alig hanem játék lapdául nemzetiségünk elleni érdekeknek odavetve; tiszteletteljes és alázatos, de egyszersmind hazafias kötelességszerű kötelmem kérni

A nagyméltóságú m. kir. közoktatás- és vallásügyi minister urat méltóztasson alázatos jelentésemet és kére-

semet magas figyelmére méltatva, hatalmi állása és befolyásánál fogva eszközölni és rendelni, hogy:

a Brassó vidéki és városi magyarság nemzeti, vallási és mivelődési eszközei, céljai és rendeltetése megóvása és fentartására, mert a veszély és elcsüggedés a nép között van, azonnal magyar, a város és vidék körülményeit, nemzetiségeit és ezek viszonyait ismerő erőteljes tanfelügyelő neveztessek ki;

hogy a Brassó városa és vidékére, mely tulajdonképpen nem szász földi tartozék, melynek nagy többsége magyar és oláh, a jelen és jövő érdekében a nemzeti féltékenységek elenyésztetése, nemzeti jogok eszélyes fentartása és megóvására erőteljes és tettképes magyar főispán neveztessek ki;

hogy a brassói, Brassó vidéki községi és felekezetenélküli, meg a hosszufalusi állami felső népiskola azonnal pártolás, gondozás és segedelmezés alá vétessenek, a közönyösség irányukban megszűnjön, magyar érdek, magyar tapintatos erély vezérelje — a szétoszlástól és közönyöségtől megmentse; különösen méltóztasson a nagyméltóságú miniszter ur a hosszufalusi a halhatatlan emlékű b. Eötvös József ö nagyméltósága által a legbölcsebb előrelátás és számításból felállított felsőbb népiskolára nézve a tankötelezettséget visszaállítva, a brassói iskolaszék és szász- vagy királyföldi tanfelügyelő befolyása alól kivéve, ennek igazgatójául közvetlenül az iskola környékében lakó és felállításában és előteremtésében eddig legtöbbet fáradozott magyar egyik művelt és erélyes lelkeszt kinevezni.

Legalázatosabb véleményem és hosszas tapasztalataim után, addig is, míg a törvényhozás Brassó városát és vidékét gyökeresen és kormány érdekének megfelelőleg rendezné, nemcsak mellőzhetetleneknek, de a legsietőbbeknek is vagyok bátor kéréseimet jelezni, mert különben a sok háttérbeszorítások, méltatlan elbánások és károsi-

tások miatt elcsüggedett nemzetfeleinktől nemcsak a szét-
oszlás és tekintélyvesztés, hanem a hit- és bizalomfelha-
gyás pontján álló, az elkeseredés nemcsak közöttük, ha-
nem a hozzájuk szomszédos tömeges magyarokra is épen
ezek miatt, naponta sebes rohammal terjed.

1868-ik évtől fogva képviselem életkérdés, és vagy-
onukat illetőleg legfontosabb pereiben e népet; századokra
kihatólag ismerem jogi és történelmi fejlődésöket; tudom
és ismerem a méltatlan elbánásokat, melyek irányukban
elkövetettek; látom, hogy a 300-dos szenvedés és küz-
dés, a remény és fájdalom közti hányódás szinte minden
nemzeti jellegétől megfosztá őket; hanem többszöri kö-
zöttük lét után is, soha se észleltem nagyobb és káro-
sabb elcsüggedést e népen, mint mostani négy hétig
tartó köztüklétem alatt.

Mint ismeretlen nem igénylek bizalmat, nem hitelt,
kegyeskedjen nagyméltóságod Molnár Victor hosszufalusi,
Borcsa Mihály bácsfalusi értelmes magyar lelkészeket és
pürekerezi népiskola tanító a nép előtt nagy tekintélylyel
bíró, hétfalusi lakosokat és Brassóból jeles polgár Kászony
Istvánt magas személye eleibe rendelni; ezek igazolni fog-
ják alázatos jelentésemet, s alig ha még 10 annyit hoz-
zája nem tesznek.

Mély tisztelettel engemet kérve e terjedelmes, de
25.000-et meghaladó nemzetfeleink és érdektársaik bajai,
fájdalmai, megterheltetési és mellőztetésihez mértén
igenis rövid előterjesztésemért.

A midőn nemzetfeleink szomorú ügyét magas pár-
tolás és kegyes figyelemreméltatás végett újból ajánlom;
mély alázattal öröklök a

nagyméltóságú m. k. vallás- és közoktatási
minister ur

Dr. BALLAGI GÉZA.

alázatos szolgája

Pávai V. Elek.

